

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

19.06.2024. Nr. 1-5/171

Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestāde “Jelgavas pašvaldības policija”
policija@policija.jelgava.lv

Jelgavas valstspilsētas pašvaldības dome
pasts@jelgava.lv

Zināšanai: **Jelgavas novada pašvaldības policija**
policija@jelgavasnovads.lv

Valsts policijas Zemgales reģiona pārvaldes Dienvidzemgales iecirknis Jelgavā,
pasts@vp.gov.lv

Ziņojums par apstākļiem atskurbināšanas pakalpojumā Jelgavā

Tiesībsargs ir aktualizējis jautājumu par alkoholisko vai citu apreibinošu vielu reibumā esošu personu tiesību uz brīvību ierobežošanu, tādējādi Tiesībsarga biroja pārstāvji apmeklēja atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietas, lai izzinātu, vai atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas laikā tiek nodrošinātas cilvēktiesības. Atbilstoši Tiesībsarga likuma 12. pantam viens no tiesībsarga uzdevumiem ir veikt pētījumus un analizēt situāciju cilvēktiesību jomā, kā arī sniegt atzinumus par aktuālajiem cilvēktiesību jautājumiem.

2024. gada 22. maijā Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas juridiskais padomnieks Juris Siļčenko un Prevencijas daļas konsultante sociālajos jautājumos Veronika Sproģe-Saksone bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestādes “Jelgavas pašvaldības policija” medicīniskās atskurbtuves telpas (turpmāk tekstā - Atskurbtuve). Vizītes mērķis bija iegūt informāciju par Atskurbtuves sniegto pakalpojumu un tā atbilstību vispārējiem cilvēktiesību standartiem. Vienlaikus vizītē uzmanība tika pievērsta arī personu ievietošanas tiesiskajam pamatojumam.

[1] Tiesībsarga biroja pārstāvji vizītes laikā noskaidroja, ka Atskurbtuve atrodas Jelgavas pašvaldības policijas struktūrvienības telpās. Pie Atskurbtuves ieejas Jelgavas pašvaldības policijas darbinieks, kuram pie apģērba nebija piestiprināta identifikācijas uzšuve, norādīja, ka atskurbtuves

apmeklējums ir iespējams vienīgi ar augstākas amatpersonas atļauju, lai gan tika informēts par Tiesībsarga likumā paredzētajām tiesībām jebkurā laikā bez speciālas atļaujas apmeklēt slēgta tipa iestādes un sazināties ar tajā esošām personām. Iespēja apmeklēt Atskurbtuves telpas tika nodrošināta vienīgi Tiesībsarga biroja pārstāvjiem dodoties uz dežūrdaļas telpām un sagaidot minētās policijas iestādes priekšnieka vietniekus, ar kuriem kopā tika veikta monitoringa vizīte.

Vēlos vērst Jūsu uzmanību, ka uz Tiesībsarga biroja pārstāvju darba apliecībām (kuras tika uzrādītas Atskurbtuves darbiniekam) un Tiesībsarga likuma 13. panta 3. punktā ir minētas tiesībsarga tiesības: "jebkurā laikā bez speciālas atļaujas apmeklēt slēgta tipa iestādes, brīvi pārvietoties iestādes teritorijā, apmeklēt visas telpas un vienatnē satikties ar personām, kuras tiek turētas slēgta tipa iestādēs". Nenodrošinot iespēju nekavējoties iekļūt un brīvi pārvietoties slēgta tipa iestādē, amatpersonas pēc būtības liedza tiesībsargam īstenot Tiesībsarga likumā noteiktās tiesības un starptautiskajos dokumentos uzliktos pienākumus. It īpaši jautājumos, kas saistīti ar Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk tekstā - Konvencija) 3. pantā noteiktā necilvēcīgas un pazemojošas izturēšanās aizlieguma ievērošanas monitoringu.

Aicinu pilnveidot Jūsu darbinieku informētību par tiesībsarga uzdevumiem un tiesībām, lai turpmāk netiktu kavēta Tiesībsarga biroja pārstāvju pienākumu izpilde.

[2] Atskurbtuves darbinieki un Jelgavas pašvaldības policijas priekšnieka vietnieki norādīja, ka personas tiek atvestas gan no ielas, gan administratīvā pārkāpuma procesa ietvaros, gan arī no mājām uz iesnieguma pamata, ja tuvinieki baidās no mājniekiem alkohola reibumā. Atskurbtuves darbiniece uzrādīja Tiesībsarga biroja pārstāvjiem ievietoto personu reģistrācijas žurnālu, no kura ierakstiem varēja secināt, ka personas tiek ievietotas Atskurbtuvē uz laiku ne ilgāku par 12 stundām. Atskurbtuves darbinieki informēja, ka ne vienmēr sastāda aizturēšanas protokolu un uzsāk administratīvā pārkāpuma procesu ievietotai personai, jo ievietotās personas bieži vien ir Atskurbtuves patstāvīgie klienti vai bezpajumtnieki.

Ievietotās personas dažkārt nevēlas atrasties Atskurbtuvē, ir agresīvas un pretojas ievietošanai, kā arī vēlas pamest telpas. Arī vizītes laikā Tiesībsarga biroja pārstāvji novēroja personu (aptuveni 40 minūšu laikā), kura patstāvīgi staigāja palātā, nemitīgi dauzīja durvis un skaļi uzvedās. Atskurbtuves darbinieks vienu reizi piegāja klāt pie slēdzamās palātas, lai precizētu ievietotās personas protesta iemeslus. Neskatoties uz personas spēju patstāvīgi pārvietoties, tāpat personas tiek turētas ieslēgtas Atskurbtuves telpā, līdz tās izguļ reibumu. Personas ievietošana slēgta tipa iestādē, liedz

iespēju brīvi noteikt savu atrašanās vietu, t.i. , pēc būtības tiek ierobežotas personas tiesības uz brīvību.

Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 94. panta otrajam teikumam, personas brīvību var ierobežot tikai likumā noteiktajā kārtībā.

Konvencijas 5. panta pirmajā daļā ir gadījumu uzskaitījums, kuros ir pieļaujama personas brīvības ierobežošana. Minētās daļas e) punkts paredz, ka brīvību var atņemt likumā noteiktajā kārtībā, ja likumīgi tiek aizturētas personas ar nolūku aizkavēt infekcijas slimību izplatīšanos, vai garīgi slimas personas, alkoholiķi vai narkomāni, vai klaidoņi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ¹ ir norādījusi, lai ievērotu 5. panta pirmo daļu, izskatāmajai aizturēšanai vispirms ir jābūt "likumīgai" tādā ziņā, ka tā atbilst likumā noteiktajai procedūrai; šajā sakarā Konvencija būtībā atsaucas uz valsts tiesību aktiem un nosaka pienākumu ievērot to materiālos un procesuālos noteikumus.

Saskaņā ar likuma "Par policiju" 12. panta pirmās daļas 9. punktu policijas darbiniekam ir tiesības personas, kuras alkohola, narkotisko, psihotropo vai toksisko vielu lietošanas rezultātā zaudējušas spēju patstāvīgi pārvietoties vai orientēties vai var nodarīt kaitējumu apkārtējiem vai pašas sev, nogādāt iestādēs, kas sniedz atskurbšanas pakalpojumus, ārstniecības iestādēs vai mājoklī. Vēršu uzmanību, ka minētās tiesības, t.i., ievietot atskurbšanas iestādē, ir nošķiramas no likuma "Par policiju" 12. panta 7. punktā minētajām tiesībām aizturēt personas, kuras tiek turētas aizdomās par noziedzīgu nodarījumu vai administratīvo pārkāpumu izdarīšanu. Turklāt, atšķirībā no aizturētām un apcietinātām personām, normatīvo aktu līmenī nav noteikta kārtība un nosacījumi personas ievietošanai atskurbšanas iestādē, prasības šāda veida iestādēm (izņemot higiēnu), kā arī ievietotās personas tiesiskais statuss un tiesības tajās.

Nav šaubu, ka atskurbšanas iestādē ievietotām personām ir nepieciešama palīdzība saistībā ar veselībai nodarīto kaitējumu. Tomēr saskaņā ar Ārstniecības likuma 63. panta nosacījumiem ievietošana atskurbšanas iestādē nav uzskatāma par sociālās un psihosociālās rehabilitācijas piespiedu līdzekli. Savukārt Pacientu tiesību likuma 6. un 8. pants paredz pacienta tiesības ne vien izvēlēties ārstu un ārstniecības iestādi, bet arī atteikties no ārstniecības. Tādējādi veselības

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2014.gada 16.septembra spriedumā lietā Atudorei v. Romania 141&

aprūpes pakalpojumi tiek sniegti ievērojot personas brīvprātības principu, izņemot gadījumus, kad tiesa ir lēmusi par piespiedu ārstēšanu.

Turklāt administratīvā pārkāpuma procesa skaidras procedūras neesamība Atskurbtuvē var radīt iespējamo amatpersonas rīcības brīvību un ļaunprātīgu pilnvaru izmantošanas risku.

Vienlaikus normatīvajos aktos nav noteikts, ka personu, kuru nogādā iestādē, kas sniedz atskurbšanas pakalpojumus, var turēt pret personas gribu. Līdz ar to, ievietojot personu aiz slēgtām durvīm un liedzot iespēju brīvi Atskurbtuvi atstāt, tiek ierobežota personas brīvība bez likumīga pamatojuma.

Ņemot vērā iepriekš minēto, aicinu nepieļaut personas brīvības ierobežošanu bez likumā noteiktas procedūras un nelikt šķēršļus Atskurbtuves atstāšanai tiklīdz persona to vēlas un spēj izdarīt.

[3] Pozitīvi tiek vērtēts, ka Jelgavas pašvaldības policijā ir izstrādāts medicīniskās atskurbtuves nodaļas reglaments (turpmāk - Reglaments). Tajā noteikta Atskurbtuves struktūra un darba organizācija, uzdevumi un funkcijas, kā arī reglamentēta personu ievietošana, ievietoto personu tiesības, pienākumi un aizliegumi, kā arī atbrīvošanas kārtība no Atskurbtuves. Tomēr Reglaments atradās Atskurbtuves dokumentācijas mapē, līdz ar to nebija brīvi pieejams ievietotajām personām.

No cilvēktiesību viedokļa raugoties, ir būtiski, lai ikvienai personai, kuras brīvība ir ierobežota (t.sk. Atskurbtuvē), ir tiesības saņemt informāciju par Atskurbtuves darbību regulējošiem iekšējiem normatīvajiem aktiem, tai skaitā iekšējās kārtības noteikumiem un tiesībām atstāt Atskurbtuvi.

Ieteicams Reglamenta izvilkumu par ievietoto personu tiesībām, pienākumiem un iespējām atstāt Atskurbtuvi, izvietot arī ievietošanas telpās, kur tie būtu viegli pieejami ievietojamai personai.

[4] Atskurbtuvē strādā pašvaldības policijas abu dzimumu inspektori, ārstniecības persona un apkopēja. Apskates telpā pirms ievietošanas Atskurbtuvē personām pārbauda asinsspiedienu, pulsu, alkohola promiles, vēdera pazīmes (mīksts, sāpošs u.c.), atzīmē traumas un sevišķas pazīmes, alkohola smaku, apziņu (skaidra, aptumšota, bezsamaņa), sejas ādu, acu zīlītes, elpošanu, uzvedību un reibuma stāvokli.

Policijas amatpersonas ievieto personas Atskurbtuvē un aizpilda protokolu par personas ievietošanu Atskurbtuvē. Protokolā tiek atzīmēta informācija par ievietotās personas reibuma pazīmēm (nesakarīga runa, alkohola smaka, streipuļojoša gaita), ķermeņa īpašām pazīmēm (traumas, slimības pazīmes u.tml.) un personīgajām mantām. Tikmēr maksa par Atskurbtuves pakalpojuma nodrošināšanu ievietotai personai ir 20.00 euro². Pēc atskurbināšanas pakalpojuma saņemšanas ievietotā persona sniedz paskaidrojumu, parakstās par saņemto pakalpojumu, saņemtajām personīgajām mantām un veikto apmaksu par pakalpojumu, ja samaksa veikta.

Ārstniecības personas un abu dzimumu darbinieku pieejamība nodrošina iespēju veikt ievietoto personu apskati un pārmeklēšanu, un šāda prakse viennozīmīgi tiek atzinīgi novērtēta. Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) un tiesībsargs savos ziņojumos bieži iesaka nodrošināt ārstniecības personas klātbūtni atskurbtuvēm.

Vēlos atzīmēt, ka vizītes laikā ārstniecības persona tā arī netika sastapta Atskurbtuvē, līdz ar to nebija iespējams pārliecināties par ārstniecības personas pieejamību un nepārtrauktu klātbūtni.

Aicinu nodrošināt ārstniecības personāla nepārtrauktu atrašanos Atskurbtuvē, lai novērtētu svarīgākos klīniskos rādītājus ievietotajai personai un spētu objektīvi novērtēt ievietotās personas turpmākās atrašanās nepieciešamību Atskurbtuvē.

[5] Atskurbtuve ir izvietota Jelgavas pašvaldības policijas struktūrvienības telpās, bijušās bumbu patversmes telpās zem zemes, pagrabstāvā. Minētajās telpās nav logu, kas nodrošinātu dabīgo ventilāciju. Atskurbtuves telpas izmanto arī citu Jelgavas pašvaldības policijas struktūrvienību darbinieku vajadzībām. Apskatot Atskurbtuves personu ievietošanas telpas, tika konstatēts, ka ir sešas atsevišķas, slēdzamas telpas, kurās tiek ievietotas personas atskurbšanai. Katrā telpā atradās trīs metāla gultas ar matračiem un viens spainis, kā arī nodrošināta videonovērošana.

Atskurbtuves telpas sadzīves apstākļi bija samērā nolietoti, uz sienām bija nolupusi krāsa, slēdzamās palātās bija izteikta smaka (atgādināja urīna smaku), kas norāda uz nepietiekamu mākslīgo ventilāciju un nepienācīgiem uzkopšanas pasākumiem.

Sanitārais mezgls atradās ārpus palātas un ņemot vērā, ka palāta ir slēgta, ievietotā persona pati patstāvīgi nevar apmeklēt sanitārā mezgla labierīcības. Atskurbtuves darbinieki sarunā apstiprināja, ka spainis tiek izmantots ievietoto personu dabisko vajadzību nokārtošanai.

² Jelgavas valstspilsētas pašvaldības mājaslapa. Uzturēšanās medicīniskajā atskurbtuvē. Pieejams: <https://www.jelgava.lv/pakalpojumi/tiesibu-aizsardziba/uzturesanas-mediciniskaja-atskurbtuve/>

Tiesībsarga biroja pārstāvji apskatīja arī sanitārās telpas - tualetes un dušas, kuras ir paredzētas Atskurbtuves klientiem, un atsevišķas sanitārās telpas Atskurbtuves darbiniekiem. Atskurbtuves darbiniekiem paredzētajās sanitārajās telpās bija izvietotas ziepes un dvieļi, savukārt klientu sanitārajā telpā nebija nekā no higiēnas precēm. Atskurbtuves darbinieki sniedza informāciju, ka duša nekad nav pieprasīta un izmantota ievietoto personu vajadzībām.

Konvencijas 3. pantā ir noteikts, ka nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties vai sodīt.

No cilvēktiesību aspekta raugoties, nav pieņemama situācija, kad persona savu dabisko vajadzību kārtošanai ir spiesta izmantot spaini, turklāt šo vajadzību kārtošanā netiek nodrošināts arī privātums (citu personu klātbūtne telpā, novērošana pa durvju aciņu vai videokameru). Turklāt jāņem vērā, ka palātā ir vairākas personas un spainis var būt nepieciešams vairākām personām. Personas atrašanās šādos apstākļos var tikt vērtēta kā necilvēcīga un cieņu pazemojoša.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2020. gada 8. septembra noteikumu Nr. 570 "Higiēnas prasības personu atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanai" 2.3. punktu, atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanas vietā ir jābūt nodrošinātai dušas un tualetes telpai, kura Atskurbtuvē ir. Nevienā spēkā esošajā tiesiskajā regulējumā nav paredzēts spainis dabisko vajadzību kārtošanai.

Līdz ar to visām Atskurbtuvē ievietotajām personām ir jānodrošina netraucētu, regulāru tualetes apmeklējumu, ievērojot viņu tiesības uz privātumu un cilvēcīgu attieksmi.

Papildus vēlos dalīties ar Tiesībsarga biroja pārstāvju novēroto pozitīvo praksi citos atskurbināšanas pakalpojumos, piemēram:

- personas brīvība netiek ierobežota, persona var doties projām tiklīdz viņa to spēj un vēlas;
- dzeramā ūdens brīva pieejamība ievietotajai personai;
- iespēja piedāvāt higiēnas preces un tīras drēbes;
- klienta informēšana par narkoloģiskās un cita veida palīdzības saņemšanas iespējām, lai ārstētos no atkarības.

Aicinu iespēju robežās ieviest iepriekš minētos pasākumus, tāpat pārliecināties par šo pasākumu sniegšanu katrai Atskurbtuvē ievietotai personai. Kā arī mainīt un sakārtot praksi, lai persona Atskurbtuves telpās netiktu turēta pret viņas gribu (skatīt sīkāk ziņojuma [2] punktu).

Lūdzu viena mēneša laikā sniegt informāciju par veiktajām darbībām rekomendāciju ieviešanā, kā arī lūdzu sniegt informāciju ar kādām grūtībām saskaraties, sniedzot atskurbināšanas pakalpojumu, un vai, Jūsaprāt, šā brīža normatīvais regulējums ir pietiekams atskurbināšanas pakalpojuma sniegšanai.

Pateicos par vizītes laikā darbinieku sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

* No 2024.gada janvāra Tiesībsarga biroja gatavotie dokumenti tiek formatēti, ievērojot piekļūstamības prasības personām ar uztveres un redzes traucējumiem.